

A budapesti osztrák követség titkárának beszélgetése Tildy Zoltánnal (1956. november 13–14.)

Miután a szovjet csapatok elfoglalták a Parlamentet, 1956. november 4-én reggel Tildy Zoltán, a Nagy Imre-kormány államminisztere, néhány munkatársa kíséretében elhagyta az épületet. Hazaindult, de a hidakon nem lehetett átjutni Budára. Kísérete egyik tagjának javaslatára a Trefort utcai orvosi rendelőbe ment, ahol Egyedi László főorvos nyújtott menedéket számára.¹ Öt-hat nap múlva Zoltán fia XII. ker. Tóth Lőrinc u. 4. szám alatti lakásába költözött át. Ugyanebben a házban lakott Dr. Johan Pasch fiatal osztrák diplomata, az osztrák követség titkára, aki 1955-ben került Budapestre, és itt kezdte külügyi pályáját. Pasch és Tildy Zoltán fia jó barátságban voltak egymással, s az osztrák diplomata 1956. október 23-a után, a felkelés alatt többször segített barátja családjának.²

Pasch azután, hogy Tildy a Tóth Lőrinc utcába költözött, november 13-án és 14-én meglátogatta és beszélgetett vele. E beszélgetések alapján készült az alábbi követjelentés. A Nagy Imre-per iratanyagából az is kiderül, hogy Tildy — még november folyamán — Pasch lakásán dr. Walther Peinsipp osztrák követtel is találkozott. A magyar származású osztrák tolmácsnő írásos tanúságtétele szerint a következők hangzottak el: „Itt Peinsipp érdeklődött arról, hogy tárgyalnak-e a koalíció megalakításáról, mire Tildy úr közölte, hogy ők semmit sem kezdeményeznek. Továbbiakban a kisgazdapárttól és a parasztpárttól beszéltek, megemlítve, hogy az utóbbi most Petőfi Párt lett. Peinsipp úr érdeklődött a kisgazdapárt eredetéről és arról, hogy milyen kategóriákból tevődött össze a párt. Az Írószövetséggel kapcsolatban ugyancsak tett fel kérdéseket, és itt főleg Háy Gyula személye érdekelt. Ezután szó volt még a termelőszövetkezetekről, majd visszatértek a novemberi események tárgyalására. Itt Peinsipp úr megjegyezte, hogy nem volt nagyon okos dolog Nagy Imre azon ténykedése, hogy segítséget vett igénybe. Tildy úr közölte, hogy őt is hívták, de ő a hívásnak nem tett eleget. Peinsipp úr kérdéseit igen hosszadalmasan tette fel, Tildy úr röviden egy-két szóval válaszolt.”³ Az egykori köztársasági elnök kihallgatása során 1957-ben nem tagadta a

1 Magyar Országos Levéltár (=MOL) XX-5-h. A Nagy Imre per iratai. V. 17. d. 21. k. Jegyzőkönyv Tildy Zoltán 1957. nov. 15-i kihallgatásáról.

2 MOL XX-5-h. V. 16. d. 19. k. Jegyzőkönyv Tildy Zoltán 1957. júl. 31-i kihallgatásáról.

3 MOL XX-5-h. V. 17. d. 21. k. Másolat V. Erzsébet leveléről készült fotómásolatról.

találkozó tényét, de csupán azt ismerte el, hogy a *Független Kisgazdapárt* politikai jövőjéről és a történetek értékeléséről cseréltek eszmét.⁴

Amíg a Peinsippel folytatott beszélgetéskor Tildy feltűnően óvatosan és tartózkodóan viselkedett, Pasch látogatásakor, mint az alábbi dokumentumból is látható, közlékenyebb volt, talán azért, mert a szovjet intervenció óta az ifjú osztrák diplomata volt az első külföldi, akivel találkozott. Nyilvánvalóan feltételezte, hogy Pasch jelenteni fogja az általa elmondottakat, ezért tényszerűen ismertette a szovjet katonai beavatkozás körülményeit. Érdekes, hogy Mindszenty híres rádióbeszédéről és az amerikai követségre történt meneküléséről elítélőleg nyilatkozott. Kádár személyét nem bírálta, de joggal mutatott rá kormánya teljes elszigeteltségére és népszerűtlenségére. Figyelemre méltó, hogy a kisgazdapárti politikus külön feljegyzésében a Nagy Imre-kormány törvényességét hangsúlyozta, ily módon is jelezvén, hogy a szovjet beavatkozás a törvényes magyar kormány ellen történt. A Paschsal folytatott beszélgetés azt is mutatja, hogy Tildy ekkor — november közepén — úgy gondolta, van remény a kibontakozásra, a szovjetekkel való tárgyalásokra.

W. Peinsipp¹ osztrák követ jelentése Leopold Figl² külügyminiszternek

(Budapest, 1956. november 17.)

121-Pol/56. sz.

Tildy³ közlése a november 3-ról november 4-re virradóra történetekről

Van szerencsém Dr. Pasch követségi titkárnak Tildy Zoltánnal, a Nagy-kabinet államminiszterével folytatott beszélgetése tartalmát a mellékletben felterjeszteni. Mindketten ugyanabban a házban laknak. Tildy közlései különösen annyiban érdekesek, hogy hiteles felvilágosítást adnak a kormányzék helyen a november 3-ról 4-re virradó kritikus éjszakán történetekről, és megerősítik azt, hogy a Nagy-kormányt az oroszok nem tartóztatták le, hanem egyszerűen megtisztították a terepet.

További jelentéstétel az eseményekről ebben a pillanatban még nem lehetséges, nem utolsósorban azért, mert nem volna tanácsos a kényes jelentéseket olyan úton küldeni, ahol a futár nincs biztonságban.

Engedje meg a Szövetségi Miniszter úr, hogy teljes elkötelezettségemről biztosítsam.

Dr. Peinsipp

4 Tildy a következőket vallotta: „Én tájékoztattam őt, hogy a Független Kisgazdapárt legális működése megszűnt, ezért nem tudok különösebb véleményt mondani. Valószínűnek tartom, hogy elbeszélgettünk az események értékeléséről is, azonban a részletekre már nem tudok visszaemlékezni.” MOL XX-5-h. V. 16. 19. k. Jegyzőkönyv Tildy Zoltán 1957. júl. 31-i kihallgatásáról.

1 Peinsipp, Walther, Dr. (1906–1990) meglehetősen későn, 41 éves korában lépett külügyi szolgálatba. Állomáshelyei a berni követség (1947), a zürichi főkonzulátus (1947–1951), az ottawai követség (ügyvivő 1952–1956) voltak. 1956. március 19-én érkezett Budapestre, ahol 1962-ig volt követ. Iteni küldetését követően tel-avivi (1962–1968), majd belgrádi (1968–1971) nagykövet.

2 Figl, Leopold, Dipl. Ing. (1902–1965) osztrák politikus, az Osztrák Néppárt (ÖVP) egyik megalapítója, 1945–1951 elnöke. 1945–1953 között kancellár, 1953. nov. 26-tól külügyminiszter (1959-ig) majd a parlament elnöke (1962-ig), végül Alsó-Ausztria tartományfőnöke.

3 Tildy Zoltán

a.,
(Az osztrák követség feljegyzése)

November 13-án és 14-én Dr. Pasch követségi titkár személyes beszélgetést folytatott Tildy Zoltánnal. (Tildy a Nagy-kormányhoz tartozott mint miniszter.)

A Szovjetunió második katonai akciójának lefolyásáról (nov. 4.) Tildy a következőket nyilatkozta:

A Nagy-kormány számára az események nem meglepetésszerűen következtek be. Az orosz csapatmozgásokat már október 30-a óta megfigyelték, tehát már abban az időben, amikor Magyarországnak a varsói paktumból való kilépéséről még szó sem volt. Nagy tiltakozásai az orosz nagykövetnél, valamint a csapatvisszavonásokról az orosz hadsereggel folytatott közvetlen tárgyalások nem jártak sikerrel. November 3-án este főként katonákból és Erdei Ferencből, mint politikai megbízottból álló magyar kormányküldöttség érkezett az oroszokhoz, ahol letartóztatták őket. A küldöttség tartózkodási helyéről a mai napig sem ismeretes.⁴ Tildy kifejezetten köszönetet mondott azért, hogy az osztrák kormány budapesti követén keresztül azonnal és energikusan cáfolja a fasiszta bandák beszivárgásáról és a fegyverszállításokról szóló jelentéseket.⁵

November 4-én hajnali 4 órakor kezdődött az orosz csapatok támadása Budapest ellen. A Parlamentet a legrövidebb időn belül harc nélkül megszállták. A Nagy-kormány tagjai akadály nélkül elhagyhatták a Parlamentet: Nagy a jugoszláv követségre érkezett, Tildy elutasította azt a gondolatot, hogy egy követségen keressen menedéket. A kérdéses reggelen Mindszenty bíboros is a Parlamentben tartózkodott. Ő az amerikai követségen talált menedéket. Azt, hogy a bíboros kiszámítottan az amerikaiakhoz ment, Tildy negatívan ítéli meg.

Tildy kerüli, hogy véleményt mondjon Kádárról. Kádár mindig a Nagy-kormány határozataira szavazott. November másodikától távol maradt a Parlamenttől. Tildy nem zárja ki a lehetőségét annak, hogy az oroszok hozták Szolnokra, ahol a kormányalakítás ismeretesen megtörtént.⁶ Tildy hangsúlyozza, hogy Kádár baráti viszonyban van Titoval.

- 4 Ekkor még nem tudták, hogy 1956. november 3-án este 10-kor Tökölön, a Magyarországi Szovjet Haderők Főparancsnokságán a magyar delegáció tagjait (Erdei Ferencet, Maléter Pál honvédelmi minisztert, Kovács István vezérőrnagy, vezérkari főnököt, Szücs Miklós ezredest) a szovjet hatóságok hol tartják fogva. Erdeit néhány hét múlva szabadon bocsátották, a katonákat átadták a magyar hatóságoknak. Malétert a Nagy Imre perben halálra ítélték és 1958. június 16-án kivégezték. Kovács István 1958. szeptember 9-én a Vezérkar pere során hat évet kapott. Szücs Miklós is majd két évet töltött börtönben.
- 5 Tildy megjegyzése azokra, a kommunista országok sajtójában és rádióadásaiban először november 2-án felbukkant hírekre vonatkozott, amelyek az osztrák kormányt a semlegességi törvény megsértésével, légi úton Magyarországra történő fegyverszállítások engedélyezésével és felfegyverzett személyeknek Ausztrián keresztül Magyarországra történő átengedésével vádolták. Julius Raab szövetségi kancellár ezeket a vádakait nov. 3-án mondott rádióbeszédében határozottan visszautasította és egyúttal felhatalmazta a budapesti, moszkvai és prágai osztrák diplomáciai missziók vezetőit, hogy az illető kormányoknál határozottan lépjenek fel a híresztelésekkel szemben. Raab kancellár megemlítette azokat az osztrák diplomáciai fáradozásokat is, amelyekkel a magyarországi harci cselekmények beszüntetését próbálták elérni és azokról a humanitárius segélyszállítmányokról, amelyekkel az Osztrák Vöröskereszt a magyarok segítségére sietett. Fel-szólította az osztrák lakosságot, az újságírókat, hogy ne üljenek fel a rémhíreknek, fegyelmetten támogassák a hatóságok munkáját, hiteles képet adjanak az eseményekről. Wiener Zeitung 1956. november 4. (címlap). Az osztrák követség november 3-án délután táviratban jelentette Budapestről, hogy Nagy Imre miniszterelnök köszönetét fejezte ki a kancellár nyilatkozatáért.
- 6 Ismeretes, hogy szovjet kezdeményezésre, amelyet Münnich Ferenc közvetített, Kádár János szembefordult a Nagy-kormánnyal. 1956. november 1-én este Tökölre vitték, majd onnan másnap Moszkvába. Az SZKP Elnökségével folytatott tárgyalások során készítettek elő az ellenkormány megalakítását, amelyet november 4-én a szolnoki rádió hullámhosszán hoztak nyilvánosságra. Kádár és kísérete természetesen szovjet segítséggel érkezett Munkács érintésével Szolnokra.

Kádár kormánya Tildy szerint a lakosság körében semmiféle bizalmat nem élvez. Munkások, értelmiségiek és forradalmárok egyaránt elutasítják őt. A jelenlegi helyzetben nem található olyan politikus, aki kész volna Kádárral együttműködni. Négy-öt kormánytagjával karöltve teljesen elszigetelt és tekintély nélküli.

Azzal a megjegyzéssel, hogy az oroszok nyilvánvalóan zsákutcába manőverezték be magukat, Tildy egyetértett. Véleménye szerint egy új Nagy-kormány a következő feltételek mellett tudná elismertetni magát: a./ a varsói paktum egyoldalú felmondása helyett Magyarország kilépését tárgyalások útján kellene elérni; b./ az oroszoknak lehetőséget kellene adni, hogy presztizsük megőrzése mellett visszavonulhassanak a konfliktusból, körülbelül oly módon, hogy arra hivatkozhatnának: a második katonai beavatkozásukat magyar bizalmi embeerek (a sztálinista csoport) hamis információi okozták. Tildy lehetségesnek tartja, hogy az oroszok ezeket a hamis információkat (fasiszták, nagybirtokosok, kapitalisták visszatérése) Rákosi és Gerő embereitől valóban megkapták.

Mellékelve egy Tildy által átadott memorandum fordítása, amely mindenekelőtt a Nagy-kormány jogszerűségének bázisával foglalkozik, de áttekintést ad az eseményekről is.

Mindszenty november 2-i beszédét⁷ Tildy inkább negatívan értékelte.

b.,

(Tildy Zoltán emlékeztetője)

Nagy Imre „nemzeti kormánya” az 1949-ben elfogadott alkotmány jogszerű bázisán jött létre: a Hazafias Népfrent elnöksége és Országos Tanácsa javaslatára az Elnöki Tanács nevezte ki. Ez a kormány, melynek Kovács Béla és Tildy Zoltán már tagjai voltak, vasárnap, október 28-án délután tette le az esküt. A kormány a legfontosabb ügyek intézését egy hat tagból (Nagy Imre, Kádár János, Losonczy Géza, Tildy Zoltán, Kovács Béla, Erdei Ferenc) álló kabinetre ruházta, és ebbe a kabinetbe kellett a Szociáldemokrata Párt, a Parasztpárt és a forradalmi erők képviselőit is bevonni. A kormány ily módon kiegészült: Maléter Pál ezredessel, mint honvédelmi miniszterrel,⁸ Kéthly Annával, Dr. Kelemen Gyulával,⁹ Fischer Józseffel¹⁰ a Szociáldemokrata Párt részéről, valamint Bibó Istvánval és Farkas Ferencel¹¹ a parasztpárt részéről.¹² A kormány tehát teljesen jogszerűen alakult és a forradalmárok: a katonaság, a fiatalság, a munkások, a parasztpártja¹³ és a forradalmi szervezetek is elismerték. A forradalmi katonaságot a kabinetben Maléter Pál képviselte, míg a többi felfegyverzett csoport: a rendőrség, a fiatalok, és a munkások Király Béla ezredes parancsnoksága alatt álltak, akinek megválasztását a magyar kormány saját kinevezése útján is megerősítette és törvényesítette.¹⁴ Ezt a nemzeti kormányt a Szovjetunió is elismerte: szóbeli jegyzékeket cseréltek, tárgyalásokat folytattak. A kormány nem mondott le.

Österreichisches Staatsarchiv, Archiv der Republik. Bundeskanzleramt Auswärtige Angelegenheiten. Pol. II. Ungarn. 3 A 511.190/56., (520685/56) Másolat.

7 Mindszenty rádióbeszéde nov. 3-án este 8-kor hangzott el.

8 Malétert 1956. nov. 2-án vezérőrnaggyá nevezték ki.

9 Kelemen Gyula — szociáldemokrata politikus, 1956. okt. 31-től az újjáalakult Magyar Szociáldemokrata Párt főtitkára, nov. 3-tól államminiszter.

10 Fischer József — szociáldemokrata politikus, 1956. okt. 31-től az újjáalakult MSZDP vezetőségének tagja, nov. 3-tól államminiszter.

11 Farkas Ferenc parasztpárti politikus, 1956. nov. 1-től a Petőfi Párt főtitkára, nov. 3-tól államminiszter.

12 Tildy nem említi, de a kormánynak államminiszteri rangban tagja lett a kisgazdapárti B. Szabó István is.

13 Valószínűleg a Független Kisgazdapárt.

14 Király Bélát, akit időközben rehabilitáltak és vezérőrnaggyá neveztek ki, 1956. okt. 30-án Tildy jelenlétében fogadta Nagy Imre és a kormány nevében megbízta, hogy az általa vezetett Forradalmi Karhatalmi Bizottság a felkelők, a honvédség és a rendőrség egységeiből szervezze meg az új karhatalmat. Nov. 2-án megválasztották Király Bélát a Nemzetőrség főparancsnokává.

LAJOS GECSÉNYI-ISTVÁN VIDA
THE CONVERSATION OF THE SECRETARY OF THE AUSTRIAN EMBASSY
IN BUDAPEST WITH ZOLTÁN TILDY (13–14 NOVEMBER 1956)

This document from the archives of the Austrian Ministry of Foreign Affairs, which is published here for the first time, relates the conversation of the secretary of the embassy with the former president Zoltán Tildy, the state minister of the Imre Nagy government, held mid-November 1956. Tildy related the circumstances of the Soviet intervention, the events in the building of the Parliament on 4 November in the early hours. He condemned the speech of cardinal Mindszenty held in the radio on 3 November. He did not criticize János Kádár personally, but he pointed out the complete isolation of his unpopular government.

He thought that in spite of the Soviet invasion there was still a possibility for the political development and for the negotiations with the Soviet government. The Austrian embassy sent to Vienna together with the report of the ambassador the short memorandum wrote by Tildy, which pointed out that the government of Imre Nagy was formed legally and it did not resign, thus the Soviet military intervention was directed against a legal government.